

2. Слейко В.І. Основи економетрії. – Львів: Марка Лтд, 1995. – 192 с.
3. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
4. Григоруک П.М. Багатомірне економіко-статистичне моделювання: Навч. посіб. – Львів: “Новий світ-2000”, 2006. – 148 с.

Надійшла 08.05.2009

УДК 339.37(477)

Р. В. КРИГАН, Т. В. ФУТАЛО

Львівська комерційна академія

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Торгівля займає особливе місце в новій економічній системі, що формується в Україні і соціальній сфері. Економічні та соціальні перетворення в суспільстві України суттєво вплинули на розвиток роздрібної торгівлі, що вимагають перегляду традиційних методів та підходів до господарської діяльності торговельних підприємств і формування принципово нових поглядів щодо їх діяльності на ринку товарів і послуг особливо на регіональному рівні.

Trade occupies the special place in the new economic system which is formed in Ukraine and social sphere. Economic and social transformations to society of Ukraine substantially influenced on development of retail business, that require the revision of traditional methods and going near economic activity of point-of-sale enterprises and forming on principle of new looks in relation to their activity at the market of goods and services especially at regional level.

Вступ. Роздрібна торгівля у регіонах сьогодні загалом стає однією з галузей та сфер економіки, яка найбільш динамічно розвивається. Останніми роками до фінансово-економічної кризи у сфері торгівлі України відбувалися відчутні позитивні зміни. Практично завершився процес приватизації у сфері товарного обігу. Визначилася стійка тенденція до реального зростання обсягу роздрібного товарообороту, що є свідченням розширення та активізації внутрішнього споживчого ринку. Темпи зростання роздрібного товарообороту істотно перевищують темпи зростання валового внутрішнього продукту. Як наслідок, реєструється систематичне зростання обсягу роздрібного товарообороту на одну особу, збільшення обсягу споживання товарів та послуг. Існують позитивні зміни в товарній структурі товарообігу (продовжується зростання обсягу реалізації непродовольчих товарів).

Одночасно розвитку роздрібної торгівлі притаманна низка недоліків: темпи зростання роздрібного товарообігу значно відстають від темпів зростання реальних доходів домогосподарств внаслідок погіршення споживчих настроїв; дві третини роздрібного ринку споживчих товарів та послуг продовжують залишатися „в тіні”; індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту в 2007 році становив лише 45% від рівня 1990 року, тобто фізична маса товарів не зростає, а порівняно з 1990 роком зменшилася в 4,5 разів; розвиток роздрібної торгівлі йде нерівномірно як на регіональному, так і за окремими сегментами споживчого ринку.

Наукові аспекти аналізу розвитку роздрібної торгівлі на регіональному рівні розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них можна виділити наукові праці І.Бланка, Л. Дідківської, Л.Донець, Н. Казакової, Л.Ліпич, Т.Футало, А. Садекова, Л.Саркісяна. Вчені фокусують увагу, насамперед, на роздрібній торгівлі, основу якої становить задоволення кінцевих потреб споживачів та забезпечення безперервності процесу суспільного відтворення, не розглядаючи при цьому регіональний аспект розвитку торгівлі.

Постановка цілей. Метою статті є узагальнення й оцінка загального-господарського стану торговельних підприємств, аналіз тенденцій їх розвитку і обґрунтування напрямів стабілізації в умовах економічної кризи на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Роздрібна торгівля, як форма товарно-грошового обміну опосередковує у величезних розмірах економічний оборот (близько 480 млрд грн в рік) і забезпечує відтворювальний процес розширеного типу. Як соціально-економічна сфера торгівля реалізує доходи населення і забезпечує не менше 2/3 потреб в товарах, послугах і активно сприяє соціальним перетворенням.

Підвищення якості життя населення, стратегія подолання соціально-економічних диспропорцій у регіональному розвитку вимагають посилення ролі торгівлі, прискорення її розвитку у всіх регіонах країни. Саме регіональний аспект розвитку і функціонування торгівлі набуває сьогодні особливої актуальності, оскільки в цій сфері нагромадилися негативні явища. Розглянемо тепер основні тенденції розвитку роздрібної торгівлі в Україні.

У 2007 році оборот роздрібної торгівлі становив 318,7 млрд грн [14]. В березні 2008 року обсяги торгівлі зростали надалі, зокрема обороту оптової торгівлі (на 8,6%), так і обороту роздрібної торгівлі (на 27,2%) (табл. 1).

Як результат структура торгівлі дещо змінилася (рис. 1).

Зростання обороту роздрібної торгівлі становило 27,2% (у січні – березні 2007 року – 25,8%) [15]. Таке динамічне зростання було зумовлено ростом доходів населення (22,1%) (значна частина яких

витрачається на придбання споживчих товарів), спрощенням системи отримання кредиту, розширенням роздрібною торгівельною мережі (у тому числі за рахунок іноземних компаній) та впровадженням нових технологій торговельного обслуговування.

Таблиця 1

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств за січень–березень 2008 року [12]

	Роздрібний товарооборот, млн грн	Темпи зростання товарообороту (у порівнянних цінах), %	
		Січень –березень 2008 р. до січня –березня 2007 р.	довідково: січень – березень 2007 р. до січня – березня 2006 р.
Україна	49839,0	128,0	126,4
Автономна Республіка Крим	1657,8	127,9	127,8
Вінницька	1105,1	125,1	117,8
Волинська	898,9	122,6	119,2
Дніпропетровська	4647,9	129,3	132,3
Донецька	4546,8	132,6	127,9
Житомирська	865,3	116,7	120,7
Закарпатська	1028,3	127,5	117,3
Запорізька	1887,9	125,2	127,0
Івано-Франківська	934,5	134,9	125,1
Київська	1814,1	132,5	136,1
Кіровоградська	790,7	135,9	128,1
Луганська	1518,8	135,3	123,5
Львівська	2664,0	120,8	120,2
Миколаївська	1031,5	133,6	140,6
Одеська	2709,9	125,8	124,6
Полтавська	1127,5	115,0	123,9
Рівненська	815,9	128,8	113,8
Сумська	712,5	120,0	115,3
Тернопільська	616,0	119,4	119,8
Харківська	3669,4	131,6	121,9
Херсонська	828,1	125,1	124,8
Хмельницька	939,8	132,4	117,9
Черкаська	850,5	122,0	119,5
Чернівецька	734,4	133,7	109,8
Чернігівська	763,8	122,7	115,1
м.Київ	10247,8	131,0	130,4
м.Севастополь	431,8	118,1	129,7

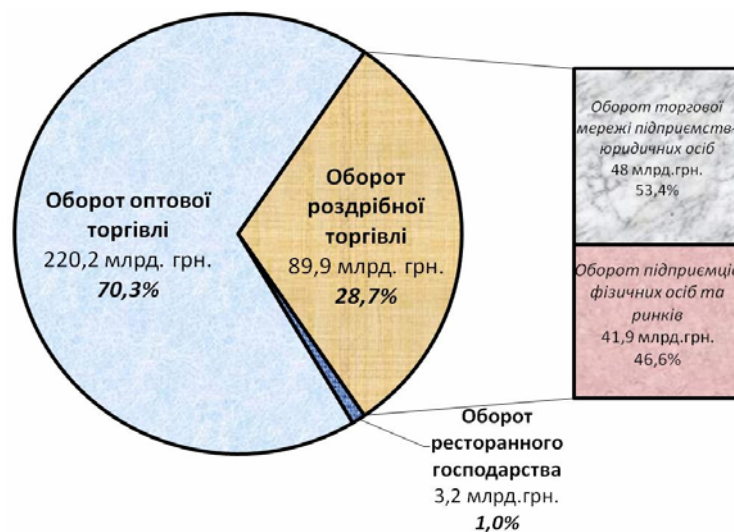

Рис. 1. Структура торгівлі у січні – березні 2008 року (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

Змінюється і структура обороту роздрібної торгівлі за структурою товарів (рис. 2).

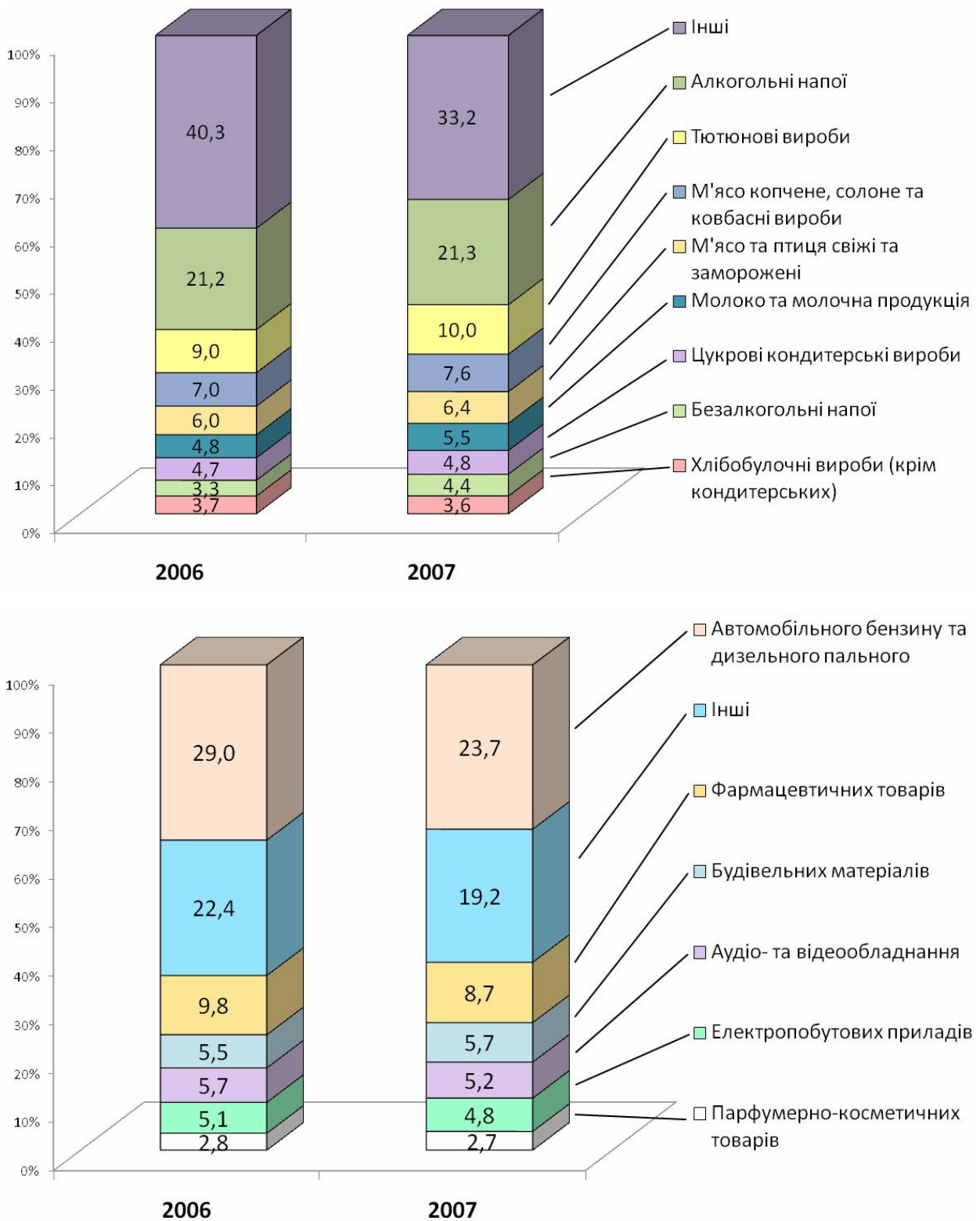

Рис. 2. Структура продажу продовольчих та непродовольчих товарів у структурі роздрібного товарообороту, % (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

У січні – березні 2008 року, порівняно з відповідним періодом попереднього року, в структурі обороту роздрібної торгівлі частка організованих та неформальних ринків зменшилась на 0,8 в.п. (до 30%), що було зумовлено зменшенням як частки загального продажу споживчих товарів, яка сформована за рахунок організованих ринків (на 0,5 в.п.), так і частки, яка сформована на неформальних ринках (на 0,3

в.п.) [11]. Впродовж останніх років спостерігається стала тенденція до скорочення частки товарів, реалізованих на неформальних ринках (з 6,7% у січні – березні 2003 року до 3,8% у січні – березні 2008 року), що свідчить про підвищення рівня та якості обслуговування споживачів у торговій мережі роздрібною торгівлі, задоволення вимог потенційних споживачів територіальним розміщенням та ціновими факторами, що і спричинило переорієнтацію споживачів з неформальних ринків на організовані ринки та торгову мережу роздрібною торгівлі. Тенденція скорочення частки неформальних ринків в свою чергу впливає на зменшення рівня тінізації сектору (рис. 3).

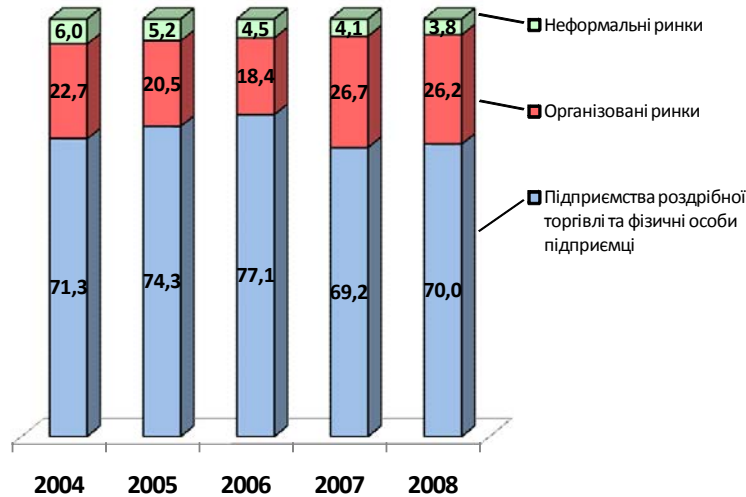

Рис. 3. Частка організованих та неформальних ринків в обороті роздрібною торгівлі січень – березень 2004 – 2008 р.р. % (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

Зростаючий платіжний попит населення в свою чергу сприяє зростанню випуску продукції вітчизняними виробниками обробної промисловості. Однак, як негатив можна відзначити, що випереджаючий ріст доходів і попиту домашніх господарств у порівнянні з динамікою внутрішнього виробництва, продовжує покриватися за рахунок нарощування імпорту [11].

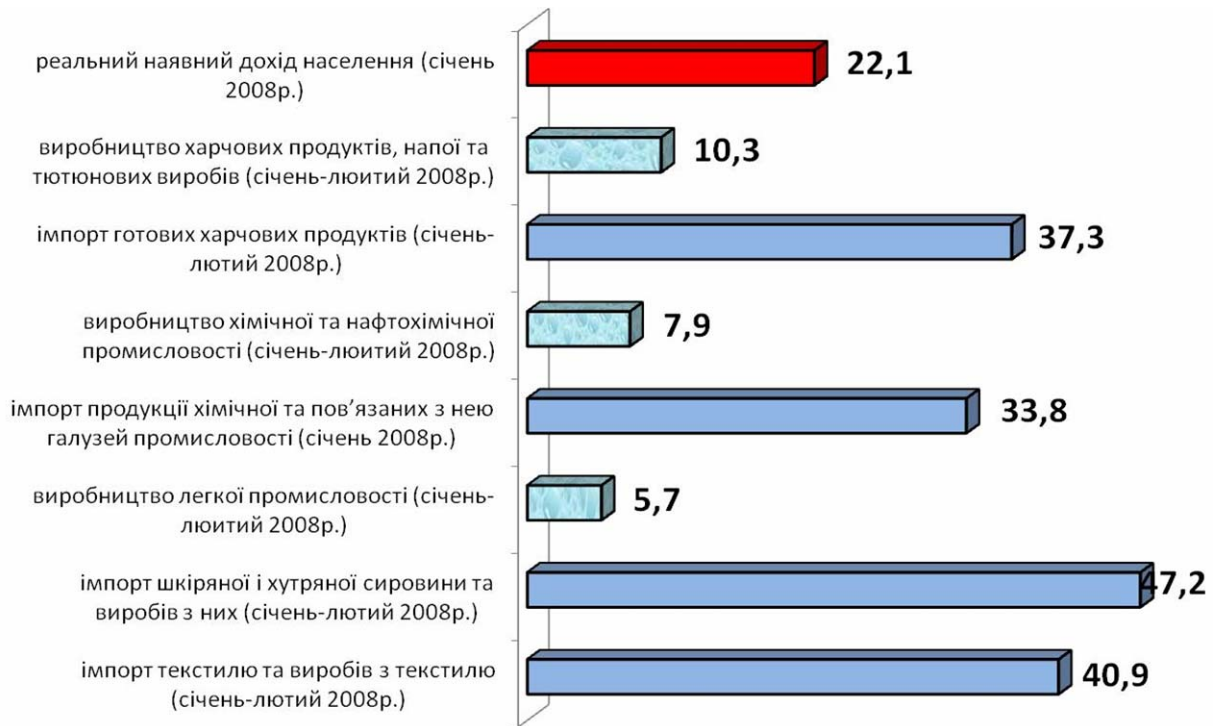

Рис. 4. Темпи приросту реальних наявних доходів населення, обсягів деяких видів продукції переробної промисловості та імпорт продуктів харчової та легкої промисловості, у % до відповідного періоду попереднього року (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

Як і у попередні звітні періоди за підсумками січня – березня спостерігалось збільшення

роздрібного товарообороту у всіх регіонах країни.

В той же час, у списку лідерів за темпами приросту роздрібного товарообороту відбулися невеликі зміни у порівнянні з попередніми місяцями. Кіровоградська область вийшла на перше місце, тоді як Чернівецька змістилася на четверте (рис. 5). Але як і в попередні місяці до першої шістки також входять Луганська, Івано-Франківська, Миколаївська та Донецька області. В цих регіонах спостерігається найбільш активне входження на ринок національних та транснаціональних роздрібних мереж (реконструкція, будівництво та введення в експлуатацію багатофункціональних центрів торгівлі та побутового обслуговування населення).

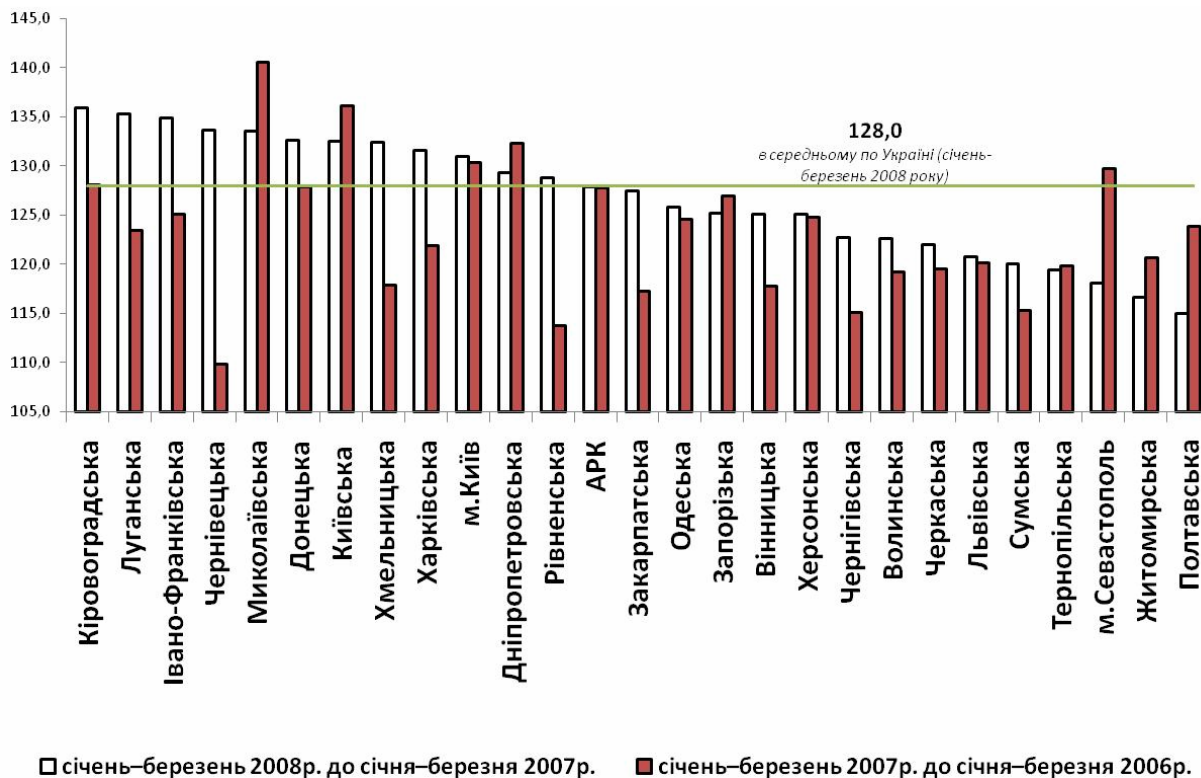

Рис. 5. Індекси фізичного обсягу товарообороту (у порівнянних цінах) по регіонах України, % (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

Регіональна структура роздрібного товарообороту у січні – березні 2008 року майже не змінилася у порівнянні з відповідним періодом 2007 року (рис. 6). Обороти роздрібних торговельних підприємств м. Київ, Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Одеської та Львівської областей займали найбільші частки у структурі та загалом становили 57,2% загального обсягу роздрібного товарообороту (населення цих регіонів становить 18,4 млн. чол., або 39,7% від загальної кількості населення України).

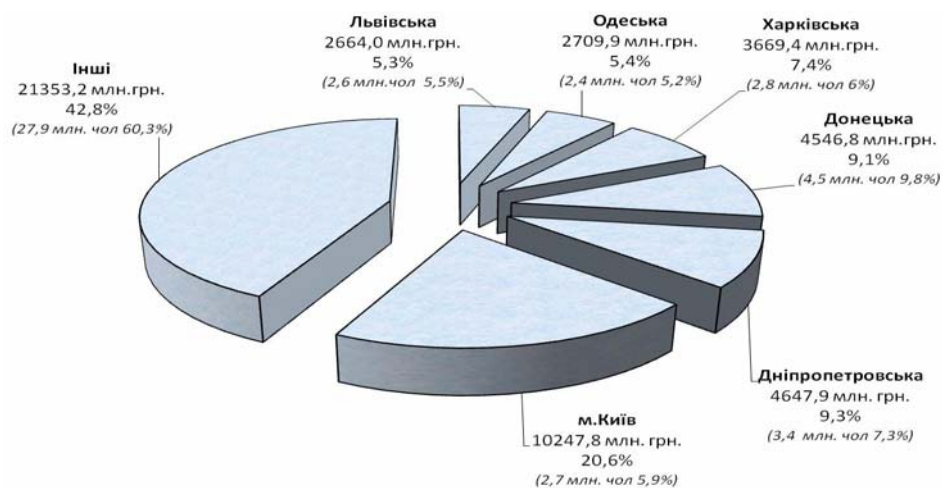

Рис. 6. Структура обсягу роздрібного товарообороту по регіонах за січень – березень 2008 року (чисельність населення, частка у загальній структурі) (джерело: Держкомстат, розрахунки Мінекономіки)

Рівень розвитку роздрібно-торгівельної мережі у Західному регіоні країни та у м. Львові поступається мережам східних областей. Так як місцеві органи влади намагаються активізувати розвиток торгівлі та її мережі у м. Львові, у 2007 році було розроблено Проект Концепції розвитку торгівлі у м. Львові [15]. В ній було визначено основні тенденції розвитку мережі та визначено заходи щодо його стимулювання, хоча вона ще досі не запроваджена в дію. В Концепції передбачаються такі тенденції розвитку роздрібно-торгівельної мережі м. Львова [15]:

1) „розвиватиметься стаціонарна мережа середніх та крупноформатних підприємств (торгівельних центрів, торговельних комплексів, супермаркетів) при суттєвому скороченні дрібно-роздрібно-торгівельної мережі, об'єктів фірмової торгівлі та пересувної торгівлі;

2) поглибитися товарна спеціалізація, особливо – дрібних і середніх підприємств торгівлі, посиляться концентрація торгівлі в крупних підприємствах, зміниться асортиментна політика, з'являться магазини для масового покупця, середнього класу і престижні;

3) відбудеться трансформація ринків у торговельно-сервісні комплекси, більша частина ринків поступово буде ліквідована;

4) проводитиметься впорядкування та оптимізація структури роздрібно-торгівельної мережі і територіального розміщення об'єктів торгівлі на принципах: законності, концентричності, перспективності, оптимальності і соціально-економічної ефективності, із врахуванням інтересів споживачів, чинників містобудування та історичних традицій міста Львова;

5) розвиватиметься соціалізація торгівлі шляхом сприяння і підтримки організації обслуговування соціально незахищених верств населення: ветеранів, багатодітних сімей, дитячих, шкільних установ, студентів

6) відбуватимуться процеси зростання чисельності, потужності та оновлення видової структури закладів ресторанного господарства.

Оптимізація структури роздрібно-торгівельної мережі передбачає досягнення раціональності і оптимальних пропорцій організаційної, функціональної, соціальної і територіальної структури торгівлі міста.

Організаційна структура буде оптимізована за рахунок випереджаючого розвитку галузевих об'єктів торгівлі, скорочення до 20 – 25% позагалузевої роздрібно-торгівельної мережі і поступової ліквідації неформатного сектору торгівлі.

Висновки. Розвиток торгівлі є передумовою для розвитку виробництва у державі, її розвиток прямо впливає на якість життя населення та економічний розвиток держави, і тому питання побудови ефективної торговельної мережі, зокрема роздрібно-торгівельної, що безпосередньо контактує із споживачем, є вкрай актуальні.

Роздрібно-торгівельна мережа – це загальна сукупність стаціонарних, напівстаціонарних, пересувних, віртуальних суб'єктів роздрібно-торгівельного продажу товарів і послуг, об'єднаних за територіальною ознакою.

Галузь роздрібно-торгівельної мережі в Україні є надзвичайно динамічною та досить привабливою для здійснення інвестицій. Її ріст є співмірним із ростом доходів населення і випереджає ріст ВВП країни. В той же час зростання попиту населення стимулює імпорт товарів, а не виробництво власних.

В останні роки структура роздрібно-торгівельної мережі значно покращується, зменшується частка неорганізованої торгівлі, розвивається мережа дискаунтів та гіпермаркетів, з'являються представники іноземних роздрібно-торгівельних „сіток”.

Розвитку мережі роздрібно-торгівельної мережі перешкоджають деякі фактори, тісно пов'язані із незрілістю ринкових відносин в Україні, економічною, політичною та правовою нестабільністю.

Проте галузь є перспективною, динамічно розвивається і її розвиток об'єктивно зумовлений розвитком ринкових відносин в Україні та зростанням доходів населення. Із вирішення вищевказаних проблем роздрібно-торгівельна мережа надалі розвиватиметься і структура її мережі покращуватиметься, що є нашими наступними дослідженнями.

Література

1. Організація торгівлі : [Підручник для студ. вищ. навч. закл.] / Голошубова Н.О. – К.: Книга, 2004. – 560 с.
2. Футало Т.В. Оцінка конкурентного середовища на товарних ринках / Т.В. Футало // Вісник ЛКА. Економічна серія. – Львів, 2005. – Вип. 17. – 2005. – С. 22 – 31.
3. Футало Т.В. Системний аналіз оцінки конкуренції та конкурентоспроможності підприємств у сфері товарного обігу / Т.В. Футало // Економічні системи. – Львів, 2006. – С. 356 – 381.
4. Футало Т.В. Стан та нові сучасні тенденції розвитку торгівлі у м. Львові / Т.В. Футало // Вісник НУ „Львівська політехніка”: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку”. – 2006. – № 567. – С. 315 – 321.
5. Футало Т.В. Роздрібно-торгівельна мережа в Україні: основні напрями розвитку / Т.В. Футало. – Львів : Вид-во ЛКА. – 2007. – С. 10 – 17.

Надійшла 13.06.2009